

SOUČASNÉ POHLEDY NA KATEGORII POHODA (WELL-BEING) V PEDAGOGICE A PEDAGOGICKÉ PSYCHOLOGII

CONTEMPORARY VIEWS ON THE CATEGORY OF WELL-BEING IN EDUCATION AND EDUCATIONAL PSYCHOLOGY

Jiří Mareš¹

¹ Ústav preventivního lékařství, Lékařská fakulta Univerzity Karlovy, Hradec Králové

Abstrakt

Pojem „pohoda“ (well-being) bývá dnes spojován hlavně se zdravotnictvím. Pohoda se však týká řady vědních oborů, včetně pedagogiky. Jde o široký pojem, který má nejméně 5–7 dílčích aspektů. Výzkumy dokládají, že jsou-li učitelé a žáci v pohodě, dostavují se školní úspěchy, ale platí to i opačně: předpokladem pohody jsou školní úspěchy učitelů a žáků. Nevhodné manažersko-byrokratické zásahy nadřízených do práce učitelů ohrožují jejich osobní pohodu. Učitelova pohoda ovlivňuje pozitivní mezilidské vztahy ve škole.

Klíčová slova: *pohoda, škola, učitel, žáci*

Abstract

The term “well-being” is nowadays mainly associated with health care. However, well-being applies to many human disciplines, including pedagogy. It is a broad concept with at least 5–7 sub-aspects. Research shows that when teachers and pupils are well, school success occurs, but the reverse is also true: the prerequisite for wellbeing is school success for teachers and pupils. Inappropriate managerial and bureaucratic interference by supervisors in teachers’ work threatens their personal well-being. Teachers’ well-being affects positive interpersonal relationships in school.

Keywords: *well-being, school, teacher, pupils*

1 ÚVOD

Kategorie „pohoda“ učitelů, žáků, vedení školy a dalších pracovníků školy se zajímá o pozitivní aspekty fungování školy. Pohodu je obtížné definovat, neboť patří mezi tzv. vícedimenzionální pojmy. Může mít podobu pohody individuální nebo kolektivní, objektivní nebo subjektivní anebo sociální spravedlnosti.

2 TEORIE

V současné době můžeme rozlišit tři teoretické přístupy ke zkoumání pohody (well-being). První vychází z hedonistické tradice (viz Epikuros) a dospívá k pojmu osobní pohoda (subjective well-being). Současným představitelem je E. Diener, Druhý přístup se opírá eudaimonickou tradici (viz Aristoteles) a v principu jde o realizaci lidského potenciálu. V současnosti je k ní nejbližší teorie lidských potřeb Abrahama Maslowa. Třetí teoretický přístup představuje posun od eudaimonie k psychologické pohodě (psychological well-being). Bývá definován šesti složkami od sebepřijímání jedince až po smysl života jedince.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Předkládaná práce není výzkumnou, ale přehledovou studií. Opírá se o 31 zahraničních publikací z let 2000–2023, které mapují různé přístupy ke zkoumání pohody člověka, zejména pak zkoumání školní pohody učitelů a jejich žáků. O spojitosti mezi pohodou učitelů a pohodou žáků se stále ještě ví relativně málo. Německá studie (Bilz et al., 2022) zvažuje, že mediátorem může být sociální opora, kterou učitelé zažívají.

Mají-li učitelé jmenovat velké stresory, které jim komplikují výuku, uvádějí vyrušování v průběhu hodiny nebo kázeňské problémy. Špatné chování žáků bývá spojeno se snížením pracovní pohody ve třídě. Jeden z pracovních modelů (Spilt, et al., 2011) přichází s předpokladem, že tuto asociaci lze vysvětlit mediátorem, jímž je specifický vztah mezi učitelem a žáky v dané třídě.

Otázka, zda existují skupinové rozdíly mezi žáky, pokud jde o vysokou či nízkou úroveň školní pohody se dosud příliš nezkoumala. Nezjišťovalo se ani, které proměnné mohou takové rozdíly způsobovat. Studie (Obermeier et al., 2022) řešila, jaký podíl na rozdílech mají proměnné související se školou a proměnné související se zvláštnostmi rodin žáků. Výzkum identifikoval dvě skupiny žáků (s extrémně vysokou nebo naopak nízkou úrovní školní pohody).

4 VÝSLEDKY

Regresní analýza ukázala vztah mezi psychickou pohodou učitelů a spokojeností žáků se školou. Studie rozšířila současné poznatky o relevantnost pohody učitelů pro sociálně-emocionální vývoj jejich žáků (Bilz et al., 2022).

Další německá studie využila data od učitelů, kteří hodnotili nevhodné chování svých žáků. Výsledky odhalily, že špatné chování žáků často ústí ve zvýšené vyčerpání učitelů a snížení učitelského nadšení (Aldrup et al., 2018).

Výsledky diskriminační analýzy ukazují, že dobré vedení třídy, pozitivní sociální klima ve třídě a vysoká srozumitelnost výuky, jakož i nízký tlak rodičů na výkony žáků jsou těmi znaky, které charakterizují žáky s mimořádně vysokou úrovní školní pohody (Obermeier et al., 2022).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výzkumný tým (Spilt et al. 2011) si položil důležitou otázku: Existují výsledky výzkumů, které by potvrzovaly těsnou souvislost mezi dobrými vztahy učitel-žáci a psychickou pohodou učitelů? Ukazuje se, že ano. Hlubkové rozhovory s učiteli základních a středních škol došly k závěru, že dobré vztahy se žáky jsou nejdůležitějším zdrojem radosti a motivace učitelů (Hargreaves, 2000). Deskriptivní a korelační výzkumy potvrzují důležitost zdravých vztahů mezi učiteli a žáky pro pohodu učitelů (Shann, 1998). Údaje ukazují, že učitelé hodnotí vztahy mezi sebou a svými žáky jako nejdůležitější ze 14 klíčových proměnných ve škole (Spilt et al., 2011).

6 LITERATURA

- Aldrup, K., Klusmann U. & Lüdtke, O. (2018). Student misbehavior and teacher well-being: Testing the mediating role of the teacher-student relationship. *Learning and Instruction*, 58, 126–136. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2018.05.006>
- Bilz, L., Fischer, S.M. & Hoppe-Herfurth, A.K. (2022). A Consequential Partnership The Association Between Teachers' Well-Being and Students' Well-Being and the Role of Teacher Support as a Mediator. *Zeitschrift für Psychologie*, 230(3), 264–275. <https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000497>

- Hargreaves, A. (2000). Mixed emotions: Teachers' perceptions of their interactions with students. *Teaching and Teacher Education*, 16(8), 811–826.
- Obermeier, R., Schlesier, J. & Meyer, S. (2022). Trajectories of scholastic well being: The effect of achievement emotions and instructional quality in the first year of secondary school (fifth grade). *Social Psychology of Education*, 25(3), 1051–1070. <https://doi.org/10.1007/s11218-022-09726-2>
- Shann, M. H. (1998). Professional commitment and satisfaction among teachers in urban middle schools. *The Journal of Educational Research*, 92(2), 67–73. <https://doi.org/10.1080/00220679809597578>
- Spilt, J. L., Koomen, H.M. & Thijs, J.T. (2011). Teacher Wellbeing: The Importance of Teacher–Student Relationships. *Educational Psychology Review*, 23(4), 457–477. <https://doi.org/10.1007/s10648-011-9170-y>